

Laylo HAMIDOVA,
Samarqand davlat universiteti tayanch doktoranti
E-mail: laylohamidova2891@gmail.com

JTSBMQTMOI Samarqand filiali dotsenti S.Yaxyoyeva taqrizi asosida

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI “TESKARI O‘QITISH”GA METODIK TAYYORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING TUZILMAVIY-FUNKSIONAL MODELI

Аннотация

Ushbu maqolada “Aralash ta’lim”(Blended Learning) texnologiyasining modellaridan biri bo‘lgan “Teskari o‘qitish” (Flipped Learning) modeli haqida yoritilgan. Bugungi kunda ta’lim tizimiga kirib kelayotgan ushbu yangicha o‘qitish modelini joriy etish va bo‘lajak o‘qituvchilarni “teskari o‘qitish(Filpped Learning)”ga metodik tayyorligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari yoritib berilgan. Shuningdek, ta’lim jarayonida “Teskari o‘qitish” modelidan foydalanishning afzalliklari keltirib o‘tilgan hamda bo‘lajak o‘qituvchilarni “teskari o‘qitish(Filpped Learning)”ga metodik tayyorligini rivojlantirishning tuzilmaviy-funksional modeli ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Teskari o‘qitish, flipped learning, blended learning, ta’lim texnologiyalari, bo‘lajak o‘qituvchi.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К «ПЕРЕВЕРНУТОЕ ОБУЧЕНИЕ»

Аннотация

В данной статье описывается модель Flipped Learning, которая является одной из моделей технологии смешанного обучения. Освещены педагогические условия внедрения этой новой модели обучения, которая сегодня входит в систему образования, и развития методической готовности будущих учителей к « Перевернутое обучение» (Filpped Learning). Также были отмечены преимущества использования модели «Перевернутое обучение» в образовательном процессе и разработана структурно-функциональная модель формирования методической готовности будущих учителей к «Перевернутое обучение».

Ключевые слова: Обратное обучение, перевернутое обучение, смешанное обучение, образовательные технологии, будущий учитель.

A STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF THE DEVELOPMENT OF THE METHODOLOGICAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR "FLIPPED LEARNING"

Annotation

This article describes the Flipped Learning model, which is one of the models of the Blended Learning technology. Pedagogical conditions for the introduction of this new teaching model, which is entering the education system today, and the development of methodological readiness of future teachers for "flipped teaching" (Filpped Learning) are highlighted. Also, the advantages of using the "Flipped Learning" model in the educational process were mentioned, and the structural-functional model of developing the methodological readiness of future teachers for " Flipped Learning " was developed.

Key words: Flipped teaching, flipped learning, blended learning, educational technologies, future teacher.

Kirish. Hozirgi kundagi hayotimizning barcha jabhalarini raqamlashtirish, jumladan, oliy ta’limda raqamli texnologiyalarning o‘rni, bo‘lajak o‘qituvchilarining pedagogik mahoratini oshirish, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashda raqamli texnologiyalarning o‘rni, zamonaviy ta’limning muammolari hisoblanadi. Oliy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etishning ijobiy va salbiy tomonlari, ta’lim oluvchilarning kasbiy tayyorgarligini rivojlanishida raqamli texnologiyalar ahamiyati, ulardan oqilona va samarali foydalanish talablari keng o‘rganilmoqda. Shuningdek, hozirgi globallashuv davrining muhim ehtiyoji bo‘lgan talaba yoshlarning bilim faolligini, dunyoqarashini va motivatsiyasini oshiruvchi zamonaviy o‘quv jarayoni vositasi sifatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli texnologiyalarni qo‘llash nazariyasi muammolari dolzarb hisoblanadi.

Ushbu texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi PF-5847-son[1] Farmonida “Ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalar va zamonaviy usullarni joriy etish

hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ta’lim texnologiyalarining mustahkam integratsiyasini ta’minlash, bu borada pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini uzluksiz rivojlantirib borish uchun qo‘shimcha sharoitlar yaratish; ta’lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta’lim xizmatlarini rivojlantirish, vebinar, onlayn, “blended learning”, “flipped classroom” texnologiyalarini amaliyotga keng joriy etish; zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy ta’lim dasturlarini tashkil etish; ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar, seminarlarni onlayn kuzatish va o‘zlashtirish imkonini beruvchi, shuningdek ularni elektron axborot saqlovchilarga yuklovchi “E-MINBAR” platformasini amaliyotga joriy etish, ta’lim jarayonlarida “bulutli texnologiyalar”dan foydalanish” kabi dolzarb vazifalari belgilangan.

Oliy pedagogik ta’limda aralash o‘qitish modellaridan foydalanish kiritilganda, aralash ta’lim turli resurslarni, xususan, yuzma-yuz o‘quv mashg‘ulotlari va elektron ta’lim elementlarini o‘zida mujassam etgan o‘qitish usuli ekanligi tushuniladi. Aralash ta’lim rasmiy o‘quv dasturi bo‘lib, unda talabalar qisman bo‘lsa ham elektron, onlayn formatda

o'qitiladi va shu bilan birga o'rganish vaqti, kursi va tezligini nazorat qilishning ba'zi elementlari mavjud.

Qisman o'qitish talabalarining uyidan tashqarida va ichkarida amalga oshiriladi. Bunday o'rganish natijasida integratsiyalashgan o'rganish tajribasini ta'minlash uchun turli usullardan foydalaniladi [2].

Adabiyotlar tahlili. Bugungi kunda Blended learning deganda internet vasinfdagiraqamli media ta'lim imkoniyatlarining birlashishini nazarda tutadi. AQSning Innosight Institute tashkiloti 2007-yildan boshlab Amerika maktablarida aralash ta'limni amalga oshirish tajribalarini o'rganib kelmoqda. Ushbu tashkilotning har yilgi hisobotlarida maktab talabalarining natijalari keltirilmoqda va ular har doim an'anaviy ta'limda o'qitilayotgan talabalarining natijalaridan ancha yuqori hisoblanadi [3].

Respublikamizda so'ngi yillarda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorligini takomillashtirish, boshlang'ich sinflarda ta'lim jarayonini axborot texnologiyalari vositalaridan foydalangan holda tashkil etish, kompetentli mutaxassis va kasbiy kompetensiyani rivojlantirib, raqobat-bardosh kadrlar tayyorlashning huquqiy me'yoriy asoslari yaratilmoqda.

Kasbiy faoliyatni amalga oshirishga tayyorlikni rivojlantirish vositasi talabalar tomonidan ilmiy va uslubiy bilimlarni o'zlashtirishdir. Talabalar pedagogika va psixologiya asoslarini, rivojlanish va tarbiya psixologiyasini va umumiy kasbiy davrning boshqa fanlarini o'rganayotganda ushbu kurslarda ushbu tayyorgarlikning asosi qo'yiladi. [4]. Ushbu asosiy bilimlarni keyingi o'quv kurslarida qo'llash, kasb-hunar pedagogik ta'lim bakalavriatlarini tayyorlashning asosiy tarkibiy qismi ularning uslubiy tayyorgarligiga aylanadi, natijada o'zlashtirilgan uslubiy kompetensiyalar yig'indisi hisoblanadi. Ijtimoiy fanlar tizimida "tayyorlik" tushunchasining ontologik ifodasini ko'rib chiqish va umumlashtirishda ushbu tushuncha nazariy va amaliy yondashuvlarning turli ko'rinishlarida o'rganilishini hisobga olish kerak. Shunday qilib, tadqiqotchilar bunday turlarni psixologik, axloqiy-psixologik va oddiygina "tayyorlik" deb hisoblashadi.

Tayyorlik masalasi Slastenin V.A., Kuzmina N.V., Sherbakov A.M. kabi olimlarning pedagogik faoliyatini o'rganishi bilan bog'liq holda ko'rib chiqiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, umuman olganda, turli xil faoliyat turlariga tayyorgarlikni rivojlantirish muammosi bo'yicha psixologik-pedagogik manbalarda yetarli materiallar yaratilgan. Shu bilan birga, bir qator olimlar insonning turli xil faoliyat turlariga tayyorgarligini rivojlantirish mumkin, deb hisoblashadi. Tayyorlik tuzilishi haqida gapiradigan bo'lsak, shuni aytishimiz mumkin, tadqiqotchilar o'nlab turli xil tarkibiy qismlarni ko'rib chiqadilar, bu esa ushbu konsepsiyaning aniqligi va ko'p qirrali xususiyati yo'qligidan dalolat beradi.

Motivatsion komponent-sub'ektning umuman kasbiy xulq-atvorining yo'nalishini, uning amalga oshirilayotgan faoliyatning muayyan jihatlariga yo'naltirilganligini, shuningdek, o'qituvchining dunyoqarashi, tamoyillari va individual shaxsiy xususiyatlarini (muloqot uslubi, hissiylik) o'z ichiga oladi.

Kognitiv komponent - bu o'qituvchining o'qitishni tashkil etishning uslubiy, maxsusilmiy, kasbiy-pedagogik asoslarini qo'llashdagi bilim darajasiga asoslanadi.

Operatsion komponent-o'qituvchining uslubiy faoliyati - kognitiv, loyiha, o'qitish, baholash va tadqiqot uchun zarur bo'lgan ko'nikma va ko'nikmalar tizimini shakllantirishni nazarda tutadi.

Refleksiv komponent-bu oxirgi komponent bo'lib, uni o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatini tushunish qobiliyati, o'z rivojlanish darajasini amalga oshirish qobiliyati, buning asosida o'z ta'lim faoliyatini o'z-o'zini boshqarish va o'z-o'zini takomillashtirish qobiliyati sifatida tushunish mumkin.

Nazariy tayyorgarlik kasbiy fikrlash qobiliyatini uslubiy jihatdan rivojlantirish bilan bog'liq bo'lib, o'quv faoliyatining tarkibiy qismlaridan biri sifatida uslubiy ishlarni o'z ichiga olgan holda olib borishga tayyorlikdir.

Amaliy tayyorgarlik esa kasbiy pedagogik faoliyatni amalga oshirish uchun rivojlangan ko'nikmalar bilan belgilanadi [5].

Hozirgi vaqtda rivojlangan mamlakatlardagi bir qator maktablarda ham, universitetlarda ham "Flipped Learning" texnologiyasidan foydalanish uchun resurslarni ishlab chiqish mexanizmlari tashkil qilingan. Shuning uchun ham ta'limda keng tarqalgan texnologiyalardan foydalanish ayni muddaodir. Bu texnologiyalarichida chet el ta'lim tizimida keng qo'llanilib kelinayotgan "Flipped Learning" texnologiyasi dunyo davlatlari ichida yuqori reytinglarni egallab kelmoqda.

Tahlil va natijalar. "Testkari o'qitish" bu oddiy o'qitish jarayonini quyidagi tarzda "aylantirish" imkonini beruvchi aralash ta'lim shaklidir. Bunda bilim oluvchilar uy vazifasi o'rniga yangi o'tilishi lozim bo'lgan mavzu yuzasidan tayyorlangan materialni tomosha qilishadi. Internetdagi qisqa video ma'ruzalardan o'quvchi nazariy materiallarni mustaqil ravishda o'rganadi va dars vaqtida asosiy e'tibor amaliy vazifalarni birgalikda bajarishga qaratiladi. Bu orqali o'qituvchi va o'quvchi fan yuzasidan amaliy mashg'ulotlar bilan shug'ullanishga ko'proq vaqt sarflash imkoniga ega bo'ladi. Bugungi kunda tez intilish va onlayn kontent yaratish hamkorlik va tarqatish vositalarining keskin o'sishi amaliyotchilarga testkari o'rganishni ta'minlash uchun qulay vositalar to'plamini taqdim etadi. Video yaratish (masalan, ScreenvaWebinaria) va tarqatish vositalari (masalan, Youtubeva Vimeo) osongina aylantirilgan tarkibni yaratish imkoniyatini beradi. Shu bilan bir qatorda qayta foydalanish uchun mavjud bo'lgan ko'plab ommaviy axborot vositalari mavjud (masalan, iTunesU Khan Academy va Open Yale Courses). Texnologiya zaruriy shart bo'lmasa-da (to'g'rilangan matnga asoslangan kontent xuddi video kontent kabi qimmatlidir), shubhasiz, web 2.0 texnologiyasi va o'rganish nazariyasi kesishishi testkari ta'limni aralash ta'lim spektriga qimmatli qo'shimcha bo'lishga imkon berdi [6].

Auditoriyada o'qitishning testkari modeli talabalarining odatdagi auditoriyadan tashqari faoliyati (masalan, muammoni hal qilish amaliyoti) sinfda olib boriladigan model sifatida tavsiflanadi. Auditoriyadagi mashg'ulot odatda auditoriyada qanday amalga oshirilishidan farqli o'laroq (masalan, tushuntirish, ma'lumot uzatishni o'rgatish) darsdan tashqarida va dars boshlanishidan oldin yakunlanadi. "Testkari modul" atamasi sinfni testkari tomoniga aylantirishni o'z ichiga olgan o'qitish usulini anglatadi. "Testkari modulning" ko'plab afzalliklaridan biri shundaki, u o'qituvchilarga talabalar bilan bevosita ishlashga ko'roq vaqt sarflash imkonini beradi. Talabalarni samarali baholash uchun sinfda viktorinalar yoki testlardan foydalanish talabalarining bevosita muloqotiga sarflangan vaqtni non-interaktiv baholashni foydasini kamaytiradi [6].

Olimlarning fikricha, pedagogik oliy ta'lim muassasalari uchun aralash ta'limning quyidagi modellaridan foydalanish samarali natija beradi: masalan, pedagogik fanlarni o'qitish ("Pedagogik mahorat", "Pedagogika tarixi", "Qiyosiy pedagogika"): "Flipped Model", "Rotation Model", (Laboratoriya aylanish modeli). Bunda quyidagilarni inobatga olish lozim:

o'quv kursi (abituriyentlarning ta'lim va malaka darajasi);

fanning o'quv rejasidagi o'rni;

o'qitishni tashkil etish shakli (kunduzgi, sirtqi, dual);

fakultetning o'ziga xos xususiyatlari (gumanitar, texnik);

fanning maqsadi, vazifalari, kutilayotgan dasturlashtirilgan natijalari, mazmuniga muvofiqligi;

o'quv va kognitiv faoliyatni nazorat qilish shakli (og'zaki, yozma, kredit, imtihon);

moddiy-texnik jihozlar va ta'minot (internetga kirish, jihozlarning soni);

Teskari o'qitish (Flipped Learning) modeli, o'qitish jarayonini teskari tarzda tashkil etishni anglatadi, ya'ni, an'anaviy darsdan tashqarida o'rganish (masalan, ma'ruzalar va video ko'rsatmalarni uyda ko'rish) va dars vaqtidagi faoliyat (masalan, muhokamalar, amaliy mashg'ulotlar va kollaborativ ishlar) o'rtasida o'rin almashtiriladi.

Xulosa. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida aralash ta'limning teskari o'qitish (Flipped learning) modeli asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini o'stirishda, bilim, ko'nikma, malakalarini mustahkamlashda, ularda fanga bo'lgan qiziqishni oshirishda yordamberadi. Mazkur ta'lim

texnologiyasining o'quv jarayonida qo'llanilishi ta'lim tizimini rivojlantirishning zamonaviy bosqichida mavjud pedagogic tizim funksiyalarini tubdan o'zgartirish, jumladan, o'qituvchi rolini bir shakldan boshqa shaklga o'tkazish, innovatsion va kommunikatsiya texnologiya vositalarini joriy qilish, aralash va masofaviy ta'lim shakllarini keng yoyish, o'quvchining mustaqil o'quv faoliyatini oshirish va uzluksiz ta'limga yo'naltirish, o'quvchining individual psixofiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim berish yo'llarini izlab topishga imkon beradi. Ta'limda Flipped learning texnologiyasidan foydalanish ham iqtisodiy, ham ijtimoiy foyda beradi. Shuning uchun ham bu boradagi nazariy, uslubiy va boshqa jihatlar davr talablari asosida takomillashtirilishi bugungi kunning dolzarb vazifalardan biri ekanligini unutmashimiz lozim.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 8.10.2019 yildagi "O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847 sonli Farmoni <https://lex.uz/ru/docs/>
2. Mingbaeva B.U. Zamonaviy ta'lim yondashuvlari asosida ta'lim samaradorligini ta'minlashda interfaol usullardan foydalanish // Ilmiy-amaliy konferensiya. -Buxoro, 2019. - B. 305
3. Madatov I.Y. Blended learning ta'lim texnologiyasi asosida talabalarning mustaqil ta'limini samarali tashkil etishni takomillashtirish. Dissertatsiya. – Samarqand, 2023. – 133 b.
4. Насырова Э.Ф., Дроздова А.А. Методическая готовность как составляющая профессиональной компетентности бакалавров профессионально-педагогического образования. *Modern Research of Social Problems*, №6(50), 2015. 281с
5. Berdiyeva M. "Teskarisinf moduli" tizimida baholash// Jamiyat va innovatsiyalar: Jurnal. Issue – 4 № 2 (2023) / <https://inscience.uz/index.php/socinov/index>
6. Graham C. R. Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In: Bonk C. J., Graham C. R. *The handbook of blended learning: Global perspectives, local designs*. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing; 2006. p. 3–21